

Σημείωμα

Ο λαϊκισμός στην ευρωπαϊκή προοπτική

Παρασκευή 07 Απριλίου 2017

Του Ανδρέα Ανδριανόπουλου

Η εποχή των ανακατατάξεων και των ανατροπών στην οποία ζούμε δεν αφήνει σχεδόν τίποτα όρθιο. Τα παραδοσιακά πολιτικά σύνορα έχουν συνθλιβεί και νέες πραγματικότητες κυριαρχούν στο πολιτικό σκηνικό. Δεξιά κι Αριστερά εγκαταλείπουν παραδοσιακές πολιτικές θέσεις υιοθετώντας απόψεις ξένες γι' αυτούς, αποξενώνοντας οπαδούς κι' απομακρύνοντας πατροπαράδοτα φιλικές κοινωνικές ομάδες. Η οικονομική κρίση στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης και το ογκώδες μεταναστευτικό ρεύμα από μουσουλμανικά εδάφη αυξάνουν τις εντάσεις κι εδραιώνουν την ασυνεννοησία και την αβεβαιότητα.

Η ξαφνική πολιτική ισχυροποίηση καινούργιων σχηματισμών καλλιεργεί αναπάντεχες ανησυχίες και δίνει τροφή σε φόβους για ενδεχόμενες αντι-δημοκρατικές προοπτικές. Αυτό που προκαλεί τις περισσότερες νευρικές εντάσεις είναι το φαινόμενο του λαϊκισμού. Κόμματα δηλαδή που συνθηματολογούν πάνω σε ζητήματα της καθημερινότητας δίνοντας έμφαση σε λύσεις απλοϊκές που κολακεύουν δίχως ιδιαίτερη σκέψη κι ανάλυση τις λαϊκές τάξεις. Η ακριβής έννοια του λαϊκισμού δεν είναι εύκολο να ορισθεί. Σε κάθε περίπτωση σηματοδοτεί μια σύγκρουση μεταξύ ομοιογενών ολοτήτων - του Λαού, από την μια μεριά, και της Ελίτ (οικονομικής, πνευματικής, πολιτικής), από την άλλη. Σύμφωνα με τον διάσημο Μαρξιστή θεωρητικό Ernesto Laclau (*On Populist Reason*. Verso, 2007), είναι μια Λογική που μπορεί να πάρει είτε Δεξιά είτε Αριστερή μορφή.

Ο Λαϊκισμός από μόνος του δεν αποτελεί πλήρη ιδεολογία. Είναι μια ισχυρή θεωρητική κατασκευή που μετατρέπεται σε πολιτικό οικοδόμημα όταν αγκαλιάζει μια πλήρη ιδεολογική κατασκευή - όπως είναι λχ ο συντηρητισμός, ο σοσιαλισμός, ο

κομμουνισμός, ο αντί εξουσιαστικός αναρχισμός, η απόλυτα ελεύθερη αγορά ή ο καπιταλισμός (βλ. Cas Mudde & Cristobal Kaltwasser, *Populism*. Oxford, 2017). Υπάρχει λοιπόν έτσι Δεξιός και Αριστερός Λαϊκισμός.

Στην πλούσια Βόρεια Ευρώπη όπου το ζητούμενο είναι η διατήρηση της ευημερίας και η προστασία των κατακτήσεων της μεσαίας τάξης από τις πιέσεις των μεταναστών και τα αιτήματα των διάφορων κοινωνικών μειονοτήτων η αντίθεση Λαού και Κατεστημένου είναι εναντίον της φορολογίας, των παρεμβάσεων του κράτους στην οικονομία και των παροχών προς πρόσφυγες και μετανάστες. Αναπτύσσεται ένας έντονος νατιβισμός με σκληρές τοπικιστικές συντεταγμένες. Η μορφή του Λαϊκισμού είναι αμυντική, αντιγραφειοκρατική, ρατσιστική. Είναι Λαϊκισμός κατά βάση Δεξιός.

Στο Νότο με τα οικονομικά αδιέξοδα, τα χρεωκοπημένα κράτη και την καλπάζουσα φτωχοποίηση σαν εχθροί του Λαού βαφτίζονται οι δανειστές, οι Τράπεζες, οι Γερμανοί και οι "ανευαίσθητοι" γραφειοκράτες των Βρυξελλών. Η πολιτική τάξη του παρελθόντος, που με κύματα παροχών προκάλεσε τα αδιέξοδα, καταγγέλλεται σαν διεφθαρμένη και ξοφλημένη. Νέα κόμματα, με ρίζες όμως στο φαύλο πελατειακό παρελθόν, προσεγγίζουν την εξουσία υποσχόμενα επιστροφή στις παροχές του παρελθόντος δίχως θυσίες και κόπους.

Εδώ ο Λαϊκισμός είναι καθαρά Αριστερός. Βαδίζει πάνω στα θεωρητικά βήματα του Laclau και της Chantal Mouffe (*The Return of the Political*. Verso, 2006). Με κάποιες όμως χαρακτηριστικές ιδιαιτερότητες. Και μοιάζουν αλλά και διαφέρουν από αντίστοιχους παλιότερα αριστερόστροφους λαϊκισμούς της Νότιας Αμερικής - όπως τα καθεστώτα του Περόν στην Αργεντινή ή του Γκετουλιο Βάργκας στη Βραζιλία. Μόλις πλησιάσουν τα κόμματα αυτά την εξουσία απομυθοποιούνται και συρρικνώνονται.

Ο ΣΥΡΙΖΑ πρόλαβε να καταλάβει την κυβέρνηση αφού το Πασόκ είχε ήδη πολιτικά εξαιρεωθεί. Τώρα καταρρέει, αλλά το αντίπαλο του δέος - η πιο παραδοσιακή σοσιαλιστική Αριστερά - βρίσκεται ήδη στο περιθώριο (βλ. και John B. Judis, *The Populist Explosion*. Columbia, 2016). Οι Podemos όμως στην Ισπανία δεν υπήρξαν τόσο τυχεροί. Αναγκάστηκαν να μπουν σε συνεννοήσεις πριν ακόμη καταρρεύσουν οι σοσιαλιστές (βλ. Chantal Mouffe, *Podemos: In the Name of the People*. Lawrence & Wishart Ltd, 2016). Υπέστησαν έτσι πρόωρη φθορά και ήδη δείχνουν σημάδια στασιμότητας και κάμψης. Στην Ιταλία, ο Γκρίλλο διατηρεί τις δυνάμεις του γιατί απέφυγε κυβερνητικούς εναγκαλισμούς, αλλά δείχνει πολύ ρηχός σε προτάσεις.

Χαρακτηριστικά σύγχρονου Λαϊκισμού

Τα κύρια χαρακτηριστικά αυτών των κινήσεων είναι περίπου κοινά παντού. Η αντίθεση προς την λογική της πολιτικής ορθότητας κυριαρχεί κατά κύριο λόγο στις εύπορες κοινωνίες του Βορρά, της Κεντρικής Ευρώπης και της Σκανδιναβίας. Εξίσου

και η αντιπάθεια προς την φροντίδα υπέρ των μειονοτήτων (φυλετικών, οικονομικών ή κοινωνικών) και η αναλαμβανόμενη ως αδιαφορία η απάθεια απέναντι στις δοκιμασίες της μεσαίας τάξης ή των πάλαι ποτέ εργατικών στρωμάτων. Η Μαρί Λε Πεν κυριαρχεί στη Γαλλία σε όλα τα παλιά προπύργια του κομμουνιστικού κόμματος. Ο λεγόμενος "φασισμός των εργατικών τάξεων" που χαρακτήριζε τον λαϊκισμό των λατινοαμερικάνων ηγεμόνων παλαιότερων δεκαετιών (Φουτζιμόρι στο Περού, Εβίτα Ντουάρτε - Περόν στην Αργεντινή, Χοσέ Μαρία Βελάσκο στον Ισημερινό και Γιουσελινό Κιουμπιτσεκ στη Βραζιλία) δείχνει να επανέρχεται με ορμή κι εκδικητικότητα στο προσκήνιο.

Παράδοξες πολιτικές συμμαχίες έρχονται στην επιφάνεια εκ πρώτης όψεως ακατανόητες αλλά τελικά ερμηνεύσιμες. Οικονομικά ισχυρές κοινωνικές ομάδες συμπαρατάσσονται με εργατικές γειτονιές πίσω από κοινούς πολιτικούς στόχους. Όπως και οι μεγάλες πόλεις τοποθετούνται απέναντι στην ύπαιθρο (ανεξαρτήτως οικονομικής βάσης) σε κρίσιμα πολιτικά ζητήματα. Ενάντια στο Brexit βρεθήκαν όλα σχεδόν τα μεγάλα αστικά κέντρα με τις μεγάλες εθνικές και κοινωνικές μειονότητες της Βρετανίας (πλην αποβιομηχανισμένων Σέφιλντ και Μπέρμιγχαμ), τα μεγάλα λιμάνια και οι υποβαθμισμένες περιοχές της Σκωτίας, της Β. Ιρλανδίας και της Δ. Ουαλίας. Την ίδια στάση όμως υιοθέτησαν τα μεγάλα χρηματιστηριακά και τεχνολογικά κέντρα του Λονδίνου, των Μίντλαντς και του Γιορκσάιρ. Αντίθετα υπέρ της εξόδου από την Ευρώπη εκδηλωθήκαν οι μεσαίες τάξεις, τα εργατικά στρώματα εκεί που δεν υπάρχουν πλέον βιομηχανίες αλλά και οι πλέον εύπορες περιοχές της Αγγλικής υπαίθρου - κυρίως στο Νότο.

Σύγκρουση Πόλεων - Υπαίθρου

Η σύγκρουση πόλεων - υπαίθρου υποδηλώνει μια νέα πραγματικότητα που δεν μπορεί να υποτιμηθεί (βλ. σχετ. "Chicago — the rise and revolt of the city state", Financial Times, 13 Νοεμβρίου 2016). Τα πλοκάμια του λαϊκισμού κερδίζουν έδαφος και σε εύπορες ακόμη περιοχές των δυτικοευρωπαϊκών και βορειοαμερικανικών επαρχιών. Αντίθετα τα μεγάλα αστικά κέντρα διατηρούν τον παραδοσιακό τους προβληματισμό, την εξωστρέφεια και την ευρύτερη θεώρηση των εξελίξεων. Ο κοσμοπολιτισμός των πόλεων έρχεται σε βαθιά αντίθεση με τον νατιβισμό (έντονο τοπικισμό και ξενοφοβία) και την έμφυτη συντηρητική καχυποψία της υπαίθρου. Στις πόλεις βέβαια κυριαρχούν οι λογής μειονότητες, οι πολίτες με πανεπιστημιακή μόρφωση, οι ιδιαιτερότητες των νεολαιίστικων κινημάτων όπως και τα κυκλώματα ενός σκοτεινού υποκόσμου. Απέναντι στέκονται οι κατ' ευφημισμό "γνήσιοι" γηγενείς πολίτες, με τις παραδοσιακές αξίες και πιστεύω. Το χάσμα είναι σοβαρό και συνέχεια βαθαίνει.

Είναι χαρακτηριστικό πως η κα Κλίντον, χαμένη των εκλογών στις ΗΠΑ, συνέτριψε τον Ντ. Τραμπ σε όλες σχεδόν τις Αμερικάνικες μεγάλες πόλεις (στο Σικάγο μόνο λχ κέρδισε στα 2016 από τα 2069 εκλογικά τμήματα, παίρνοντας συνολικά το 83,9 % του συνόλου των ψήφων). Ενώ η συνολική διαφορά υπέρ του κ. Τραμπ στις τρεις

κρίσιμες Πολιτείες που την ξεπέρασε (Μίσιγκαν, Ουισκόνσιν και Πενσιλβανία) δεν ήταν πάνω από 80 χιλ ψηφοδέλτια!!

Και στις ΗΠΑ αλλά και στη Βρετανία οι ψηφοφορίες έδειξαν το τεράστιο χάσμα ανάμεσα στα μεγάλα αστικά κέντρα με τόσο κοσμοπολίτικες ελίτ που τις κατοικούν, και το αγανακτισμένο εκλογικό σώμα της υπόλοιπης χώρας. Αξίζει όμως να σημειωθεί πως οι 472 αμερικάνικες επαρχίες που στήριξαν την κα Κλίντον στις τελευταίες εκλογές του 2016, ήσαν υπεύθυνες για τα 2/3 της συνολικής οικονομικής παράγωγης της χώρας! Η αντίληψη μιας πόλης-κράτους επανέρχεται με τον τρόπο αυτό στο προσκήνιο καλλιεργώντας εντάσεις μέσα στον ίδιο τον κορμό των δυτικών δημοκρατιών. Και ο λαϊκισμός είναι υπεύθυνος για την εξέλιξη αυτή όπως και για τις όποιες πιθανές μελλοντικές επιπλοκές.

Σωστά Ερωτήματα - Λάθος Λύσεις

Άλλο χαρακτηριστικό των λαϊκίστικων κινημάτων είναι η πρόταξη ανησυχιών της καθημερινότητας που η λογική των ελίτ και της πολιτικής ορθότητας τα έχει οδηγήσει στο περιθώριο. Όπως έχει επισημανθεί, ο λαϊκισμός στηρίζεται σε πραγματικές ανησυχίες. Απλά προβάλλει απλοϊκές και συνήθως μη εφαρμόσιμες λύσεις. Θέτει δηλαδή σωστά και υπαρκτά ερωτήματα. Δίνει όμως τις λάθος λύσεις. Ζητήματα οικονομικής υποβάθμισης, κοινωνικής περιθωριοποίησης, αδιαφορίας απέναντι στον αυταρχισμό της κρατικής γραφειοκρατίας, απάθειας απέναντι σε ζητήματα νόμου και τάξης κι ανοχή απέναντι στην καταγιστική μετανάστευση και στην επιθετικότητα της ισλαμικής πλημμυρίδας βρίσκονται στο επίκεντρο της λαϊκίστικης προβληματικής. Οι διέξοδοι όμως που προτείνονται συνήθως βρίσκονται εκτός ρεαλιστικής προοπτικής. Μερικές φορές ενδιαφέρουσες προτάσεις, όπως οι μειώσεις φόρων και κρατικής γραφειοκρατίας (όπως στις περιπτώσεις Δεξιού Λαϊκισμού), συνοδεύονται από ανεδαφικά ξενοφοβικά συνθήματα (τείχη στα σύνορα, επέκταση αστυνομικού κράτους κι ενίσχυση μέτρων κρατικής καταστολής) που είναι αυταπόδεικτα ανέφικτα, αντιφατικά κι εκτός δημοκρατικών παραδόσεων.

Εξίσου αλλά συνθήματα είναι ανακριβή κι επικίνδυνα. Ιδέες για οικονομικό προστατευτισμό κι επιθέσεις κατά της παγκοσμιοποίησης βαθαίνουν αντί να λύνουν προβλήματα και δεν οδηγούν πουθενά. Ο Αριστερός Λαϊκισμός και οι ιδέες της αυταρχικής Δεξιάς, που συχνά συναντώνται, καταβυθίζουν την οικονομία και μεγαλώνουν την δυστυχία. Οι ανοιχτές αγορές και η παγκοσμιοποίηση αντί να μεγαλώνουν μικραίνουν τις οικονομικές ανισότητες. Ιδίως μεταξύ χωρών και με πεδίο εφαρμογής ολόκληρο τον κόσμο.

Παγκοσμιοποίηση κι Ανισότητες

Από τον καιρό που άνοιξαν οι διεθνείς αγορές και η τεχνολογία έφερε τα κράτη και τις οικονομίες τους κοντύτερα, ο κόσμος άλλαξε όψη. Παρά την γκρίνια εναντίον της

παγκοσμιοποίησης οι ελεύθερες αγορές συνέβαλαν ώστε χώρες κι άνθρωποι, από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση. Μεταξύ των εθνών στα χρόνια της παγκοσμιοποίησης οι ανισότητες έχουν μειωθεί δραματικά. Τα εισοδήματα της γιγαντιαίας μεσαίας τάξης σε χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία έχουν προσεγγίσει, και σε ορισμένες περιπτώσεις έχουν ξεπεράσει, το αντίστοιχο οικονομικό επίπεδο των εισοδημάτων σε χώρες της αναπτυγμένης Δύσης. Αυτό βέβαια οφείλεται κατά κύριο λόγο στο γεγονός πως εκεί η οικονομική κατάσταση παρουσιάζει στασιμότητα. Που οφείλεται κατά κύριο λόγο στα άλματα της τεχνολογίας και στην κατακλυσμική αύξηση του διεθνούς ανταγωνισμού. Μέσω πλέον ίντερνετ και ψηφιακής τεχνολογίας ανταγωνιστική αγορά είναι ολόκληρος ο κόσμος. Το αποτέλεσμα είναι οι οικονομίες της Ευρώπης και των ΗΠΑ να μην απολαμβάνουν πλέον τα σχετικά άνετα άνετα πλεονεκτήματα του παρελθόντος.

Στις Δυτικές κοινωνίες οι επιπτώσεις αυτών των εξελίξεων οδήγησαν σε εξεγέρσεις κατά της παγκοσμιοποίησης και σε έξαρση του οικονομικού προστατευτισμού. Και στις ΗΠΑ και στην Βόρεια Ευρώπη κυρίως η μεσαία τάξη δείχνει ενοχλημένη από τις εξελίξεις κι εκδηλώνεται εκλογικά με την στήριξη λαϊκιστικών κομμάτων. Το πρόβλημα βέβαια είναι πως η αιτία των οποίων δυσκολιών στην ουσία βρίσκεται όχι στην παγκοσμιοποίηση αλλά στην καλπάζουσα τεχνολογία. Όπως και στην πορεία της ιστορίας έχει αποδειχθεί, τα μεγάλα χάσματα στις κοινωνικές ανισότητες και στις οποίες δραματικές κοινωνικό-οικονομικές ανακατατάξεις δεν προήλθαν από συνειδητές πολιτικές επιλογές αλλά από διάφορα γεγονότα μεγάλων καταστροφών ή τεχνολογικών εξελίξεων (βλ. και William Rosen, *Justinian's Flea: Plague, Empire and the Birth of Europe*. Jonathan Cape, 2007). Η άγνοια αυτής της πραγματικότητας και η προσφυγή σε προστατευτισμούς περισσότερο θα ζημιώσει τις κοινωνίες που θα το επιχειρήσουν παρά θα τις βοηθήσει. Όπως συνειδητοποίησε και η κυβέρνηση του Τζωρτζ Μπους Jr. στην Αμερική, οι υψηλοί δασμοί μεγαλώνουν δραματικά την ανεργία και την οικονομική δυστοκία (λόγω αύξησης τιμής εισαγόμενων προϊόντων και πρώτων υλών) αντισταθμίζοντας την όποια βοήθεια επιχειρείται να προσφέρουν για την επιβίωση εγχώριων βιομηχανιών.

Είναι χαρακτηριστικό πως σε όλη την διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας οι περίοδοι οικονομικής ευημερίας και ανάπτυξης, όποτε δηλ είχαμε θεαματικά επιτεύγματα στην πρόοδο και στον πολιτισμό, βάραιναν οι οικονομικές ανισότητες. Η σταθερότητα και οι ακμάζουσες οικονομίες ουδέποτε προκάλεσαν σύγκλιση εισοδημάτων και μεγαλύτερη ισότητα. Αυτό που συνέβαινε ήταν η διεύρυνση της ευημερίας. Γίνονταν δηλαδή όλοι περισσότερο πλούσιοι, αλλά όχι και περισσότερο ίσοι. Όπως περιγράφει ο Walter Scheidel στην ενδιαφέρουσα ιστορική του έρευνα (*The Great Leveler: Violence and the History of Equality*. Princeton, 2017), μονάχα η βία με την μορφή πολέμων, επαναστατικών ανατροπών, καταρρεύσεων κρατών και θανατηφόρων επιδημιών επιφέρει ριζικές εισοδηματικές ανατροπές κι επαναπροσδιορισμούς στην ιδιοκτησία του πλούτου. Καταστροφή λοιπόν ή ευημερία; Το δεύτερο αναπόφευκτα συνεπιφέρει ανισότητες ενώ το πρώτο

οικονομικές αναπροσαρμογές δίχως βεβαία να επιβάλει μακροχρόνια ισότητα.

Πάνω σε αυτή την λογική το εξαιρετικό βιβλίο του Johan Norbert (Progress: Ten Reasons to Look Forward to the Future. Oneworld Publications, 2017) αποδεικνύει ακριβώς την θεαματική βελτίωση των παγκοσμίων οικονομιών στα χρόνια της παγκοσμιοποίησης. Φέρνει στη μνήμη το γεγονός πως "τα παλιά καλά χρόνια", για τα οποία ομιλούν πολλοί στη Δύση, ήταν χρόνια δυστυχίας, πείνας και κακουχιών για τους περισσότερους πληθυσμούς της γης. Πράγμα που σήμερα έχει εντελώς ανατραπεί με τις περισσότερες οικονομίες του κόσμου, μέσα από μεταρρυθμίσεις ανοίγματος των οικονομιών τους και περιορισμό των κεντρικών κρατικών ελέγχων, να έχουν μπει σε γοργούς ρυθμούς ανάπτυξης. Είναι χαρακτηριστικό πως είναι το εξαγωγικό εμπόριο των αναπτυσσόμενων χωρών που και σήμερα, μέσα σε χρόνια σχετικής οικονομικής δυστοκίας, κινεί την διεθνή οικονομία και καλλιεργεί την αισιοδοξία για το μέλλον. Σύμφωνα με το Γραφείο Πολιτικής Ανάλυσης της Ολλανδίας PBS, οι εκτιμήσεις είναι πως μέσα στο 2017 ο όγκος των διεθνών οικονομικών συναλλαγών θα αυξηθεί κατά 3% και το 2018 κατά 4% (βλ. "Global Trade Growth Hits Seven - Year High", Financial Times, 30 Μαρτίου 2017". Ακόμα και στις Σκανδιναβικές χώρες, γνωστές για το υψηλό επίπεδο ευημερίας που απολαμβάνουν οι κοινωνίες τους, πρόσφατες μελέτες δείχνουν πως η επέκταση εκεί του παρεμβατικού κοινωνικού κράτους έχει προκαλέσει δυσλειτουργίες και περιορισμό εισοδημάτων. Οι μελέτες δείχνουν πως οι κοινωνίες αυτές αναπτύχθηκαν θεαματικά σε χρόνια αδεσμεύτων οικονομικών αγορών και ξεκίνησε η συρρίκνωση του πλούτου τους και το ξεκίνημα σοβαρών προβλημάτων με την επέκταση του παρεμβατικού κράτους (βλ. Nima Sanandaji, Scandinavian Unexceptionalism: Culture, Markets and the Failure of Third-Way Socialism. Institute of Economic Affairs, 2015).

Λαϊκισμός και Δημοκρατία

Υπάρχει μια περίεργη σχέση του Λαϊκισμού με την Δημοκρατία. Κανείς δεν μπορεί να ισχυρισθεί πως οι λαϊκιστές δεν είναι δημοκράτες. Είναι εντελώς λαθεμένες οι απόψεις που επιχειρούν να ταυτίσουν τον Λαϊκισμό - τον Δεξιό Λαϊκισμό βεβαία - με νοοτροπίες και πρακτικές φασιστικές. Θα μπορούσε μάλιστα κάποιος να ισχυρισθεί πως ο Λαϊκισμός δίνει υπερβολική έμφαση στην λαϊκή ετυμηγορία με την εμμονή που δείχνει στην διεξαγωγή δημοψηφισμάτων. Υπάρχει όμως μια σοβαρή διαφορά. Ο Λαϊκισμός σέβεται την Δημοκρατία. Δεν είναι όμως παράλληλα πιστός οπαδός της Φιλελεύθερης Δημοκρατίας. Η διαφορά βρίσκεται στον σεβασμό που δείχνει ο φιλελευθερισμός στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Που κάποια από αυτά δεν υπόκεινται στην καθοριστική ετυμηγορία της πλειοψηφίας. Και δεν μπορούν να κριθούν από δημοψηφίσματα. Οι λαϊκιστές επιμένουν στην εξουσιαστική κυριαρχία των πλειοψηφιών. Τα ατομικά όμως δικαιώματα στη ζωή, την ελευθερία (κοινωνική και οικονομική), στην άποψη και την μετακίνηση δεν είναι μετρήσιμα ούτε και καθορίζονται μέσω της ψήφου. Εκεί χωρούν πολλές συζητήσεις και είναι ένα όριο που οι λαϊκιστές δεν είναι δυνατόν να μπορούν να

ξεπεράσουν.

Ο Λαϊκισμός όμως δεν είναι Φασισμός. Ακόμα και η Μαρι Λε Πεν στη Γαλλία τα έσπασε με τον πατέρα της πάνω στην εμμονή του να εκφράζει φιλό- Ναζιστικές θέσεις και αντισημιτικά αισθήματα. Αυτή μάλιστα παρέστη στις εορτές μνήμης για το Ολοκαύτωμα! Εξάλλου, ο Λαϊκισμός έχει χαρακτηριστικά πολύ διαφορετικά από τον Φασισμό. Δεν είναι κατ' αρχήν αυταρχικός και δεν προβάλλει απολυταρχικές τάσεις. Μπορεί να καλλιεργεί την εικόνα κάποιου ηγέτη αλλά πάντα στα πλαίσια μιας ανθρώπινης κι ευάλωτης φυσιογνωμίας. Δεν είναι επίσης επεκτατικός. Ο νατιβισμός (τοπικισμός) μάλιστα που τον χαρακτηρίζει αποπέμπει κλείσιμο προς τα ένδον κι απέχθεια του οποίου ανοίγματος προς τα έξω. Σίγουρα επίσης δεν κρύβει επιθετικότητα που θα μπορούσε να εκφρασθεί σε ενδεχόμενες πολεμικές περιπέτειες. Έχει χαρακτηριστικά καθαρά εσωστρεφή με αντιπάθεια της όποιας εξωστρέφειας.

Το σοβαρότερο πρόβλημα βρίσκεται στην αντιμετώπισή του. Πολλές φωνές εναντίον του λαϊκισμού υποκρύπτουν μια τάση περιφρόνησης των λαϊκών προτιμήσεων. Που όμως έτσι πέφτουν ακριβώς στη παγίδα του διχασμού ανάμεσα στον λαό και τις κατεστημένες ελίτ. Κάποιοι μάλιστα ομιλούν για την ανάγκη πρόταξης μιας 'μαχόμενης' Δημοκρατίας. Μιας προσπάθειας δηλαδή να σωθεί ο λαός από τον εαυτό του! Αυτό όμως, πέραν που είναι καθαρά αντιδημοκρατικό, υποδηλώνει και άγνοια της κοινωνικής πραγματικότητας. Ζούμε σε μια εποχή που το "λαϊκό" κυριαρχεί παντού. Δεν υπάρχει πλέον η διάκριση υψηλής και χαμηλής κουλτούρας της μοντέρνας εποχής. Σήμερα η κυρίαρχη κουλτούρα είναι μια. Κι αυτή είναι κατά βάση, σύμφωνα με τους θεωρητικούς του Μεταμοντερνισμού, η χαμηλή. Ένα από τα δημοφιλέστερα στον κόσμο τηλεοπτικά προγράμματα είναι οι Καρντασιανς, των οποίων τα επιτεύγματα επικεντρώνονται σε σωματικά εμφυτεύματα και σε κάποια αλλαγή φύλλου. Στην χώρα μας επικρατεί σχεδόν γενική υστερία για το τηλεοπτικό show Survivor, όπου η μια ομάδα, των 'διάσημων', απαρτίζεται από γενικότερα κοινωνικά άγνωστους ανθρώπους. Πως είναι δυνατόν σε ένα τέτοιο κοινωνικό κλίμα να γίνεται λόγος για απαξίωση των λαϊκιστών!

Εάν τα ζητήματα που θίγουν οι φωνές των λαϊκιστών συνεχίζουν να αγνοούνται τότε το αντίθετο μπορεί να συμβεί, δηλαδή οι κινήσεις αυτές να γιγαντωθούν και να υιοθετήσουν απολυταρχικές τάσεις. Ένας ιδιόρρυθμος αυταρχισμός με στοιχεία αντιδημοκρατικά, που θα πυροδοτηθούν από το μεταναστευτικό ρεύμα και τις Ισλαμικές ακρότητες, είναι δυνατόν να θέσει σε κίνδυνο την ευρωπαϊκή φιλελεύθερη δημοκρατία. Μοναδική λύση είναι η φροντίδα των ανησυχιών που προβάλλουν τα λαϊκίστικα κινήματα. Το μεταναστευτικό ρεύμα, η γραφειοκρατία των Βρυξελλών, οι ανησυχίες της μεσαίας τάξης, οι μεγάλοι φόροι και η απαλλαγή από τις καταπιεστικές υπερβολές της πολιτικής ορθότητας και της υπερπροστασίας διαφόρων μειονοτικών κοινωνικών και εθνικών ομάδων αποτελούν τα κύρια σημεία αιχμής. Αν η πολιτική τάξη βρεθεί χωρίς πειστικές απαντήσεις, το μέλλον της φιλελεύθερης δημοκρατίας θα είναι γεμάτο ανησυχητικά ερωτηματικά.